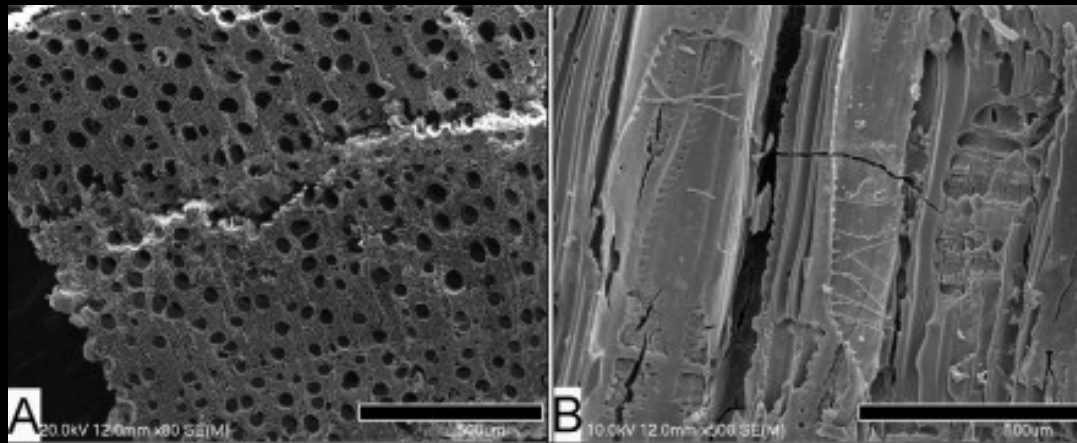

Antrakologie - analýza uhlíků

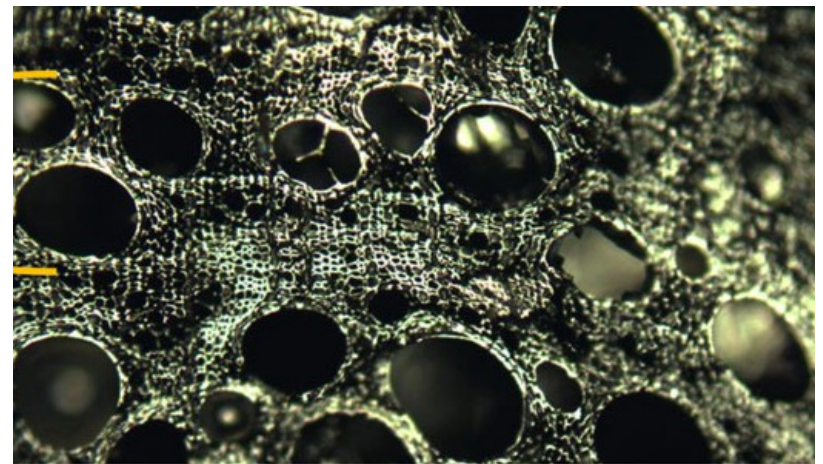
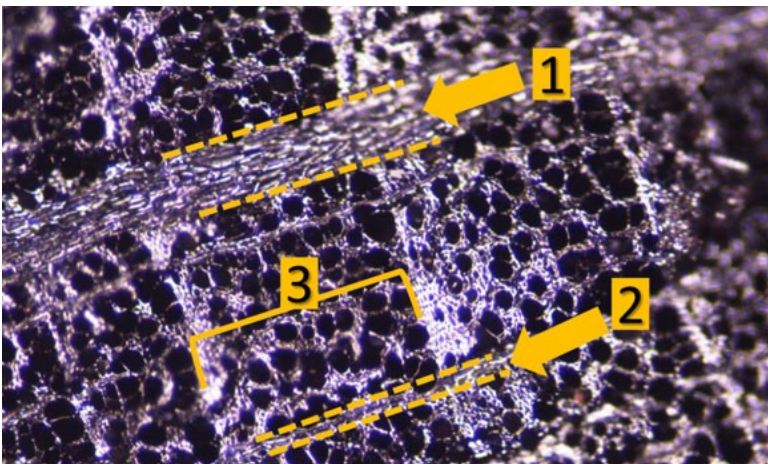

RNDr. Jan Novák Ph.D.

LAPE, PrF, JU v Českých Budějovicích
prourou@gmail.com

Antrakologie - je jedna z paleoekologických metod

- fragmenty zuhelnatělého dřeva se v půdě zachovávají po tisíceletí
- lze je určit do druhu/rodu/skupiny rodů
- lze je datovat radiouhlíkovou metodou
- na základě výsledků antrakologické analýzy lze rekonstruovat **lokální** dřevinou skladbu
- doklady výskytu pylových zrn některých temperátních dřevin už v pozdním glaciálu, ale spolehlivý důkaz může podat pouze **nález makrozbytků**
- nález uhlíků buku lesního (*Fagus sylvatica*) na sídlišti kultury s lineární keramikou v Ostrožské Lhotě **5145 cal BC**
- nález uhlíků borovice limby (*Pinus cembra*) Soví převis v Českém ráji (9880 BP uncl)

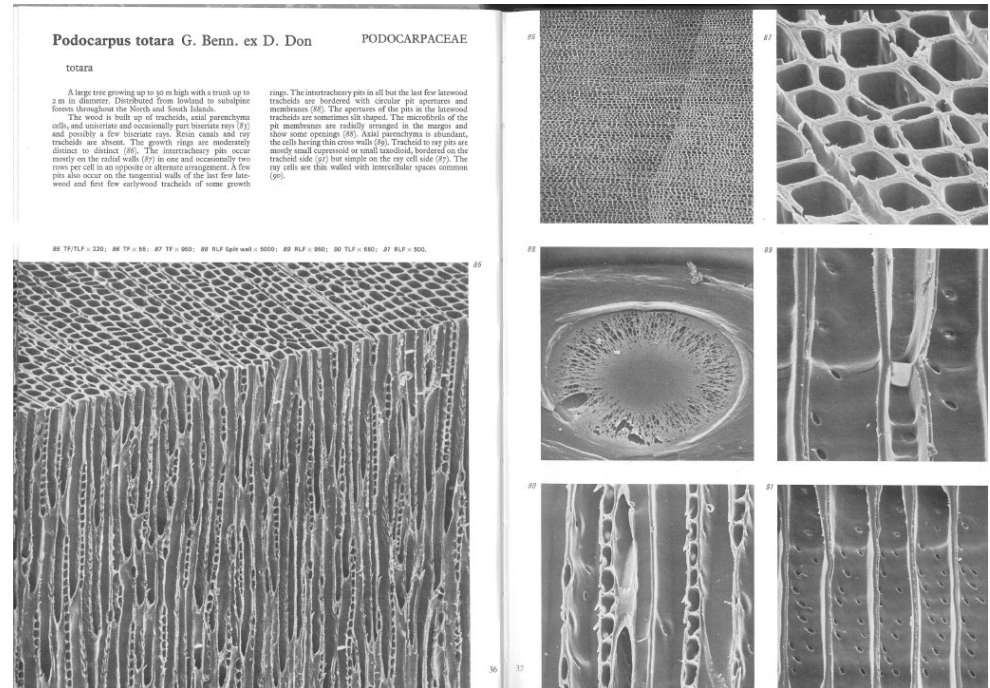

Antrakologická analýza:

-od 40. let 20. století (Salisbury and Jane, 1940; Godwin and Tansley, 1941; Balout, 1952; Santa, 1961; Couvert, 1968; Couvert, 1969) a její rozvoj je spojen s **mikroskopií odraženého světla**, která umožnila systematickou a rychlou identifikaci uhlíků

- řada anatomických atlasů

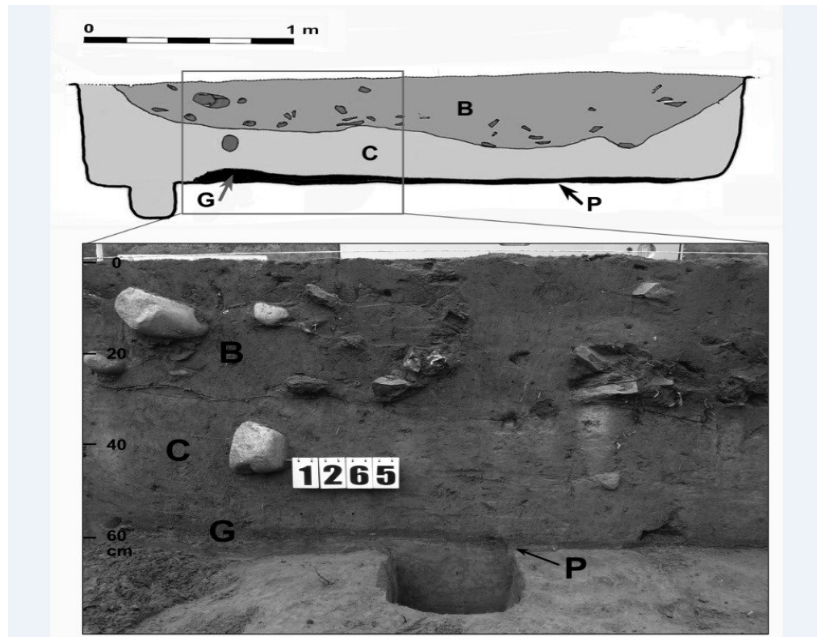

http://www.wsl.ch/land/products/dendro/species_az.php

http://ldf.mendelu.cz/und/sites/default/files/multimedia/stavba_dreva/lexikon/mikro/index.html

archeologické kontexty x přirozené profily

• uhlíky z archeologických objektů a kontextů nejčastěji dokládají složení **palivového dřeva**

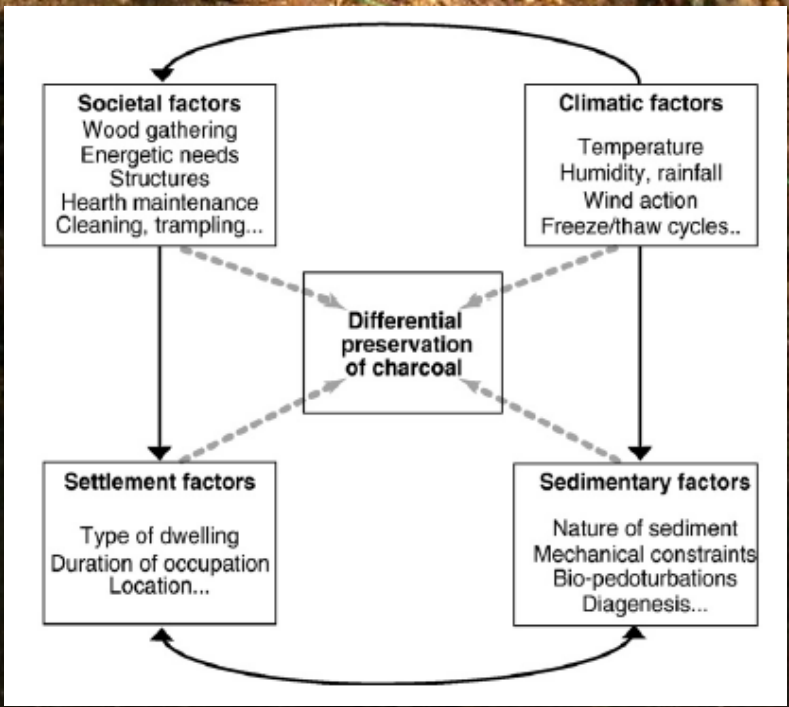

Foto Milan Chytrý (2012)

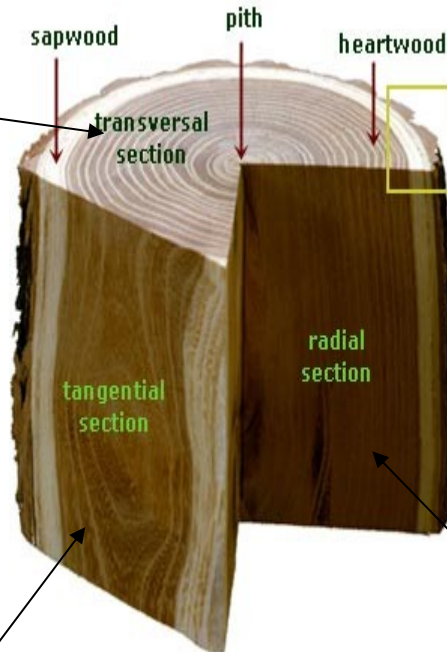

Mikroskopické určování dřeva

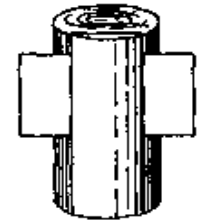
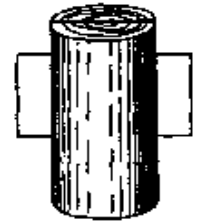
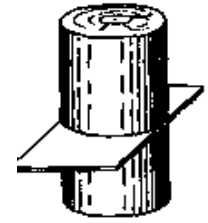
řezy dřevem: 3 typy

příčný (transverzální): kolmo na osu kmene (letokruhy, přechod jarní/letní dřevo, nejdůležitější)

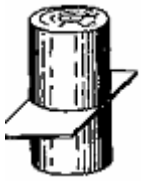

tangenciální: tečna k letokruhu (stavba dřeňových paprsků, spirální ztlustěliny)

podélný (radiální) řez: přesně osou kmene (křížové pole, stavba dřeňových paprsků, typ a uspořádání ztenčení, typ perforace u cév, u některých dřevin spirální ztlustěliny)

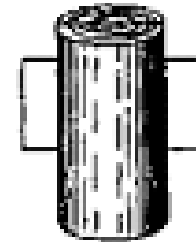
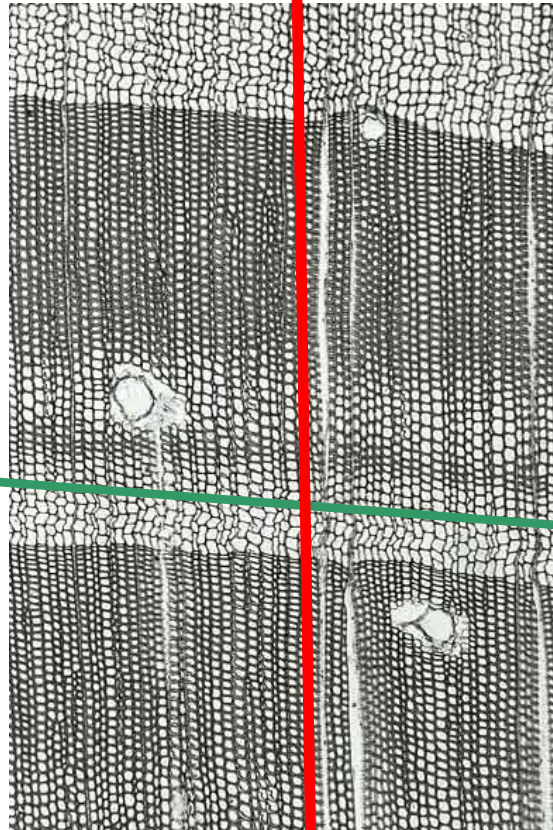

příčný (transverzální)- zlom

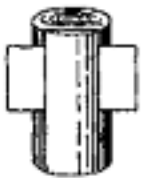
Mikroskopické určování dřeva

řezy dřevem: 3 typy

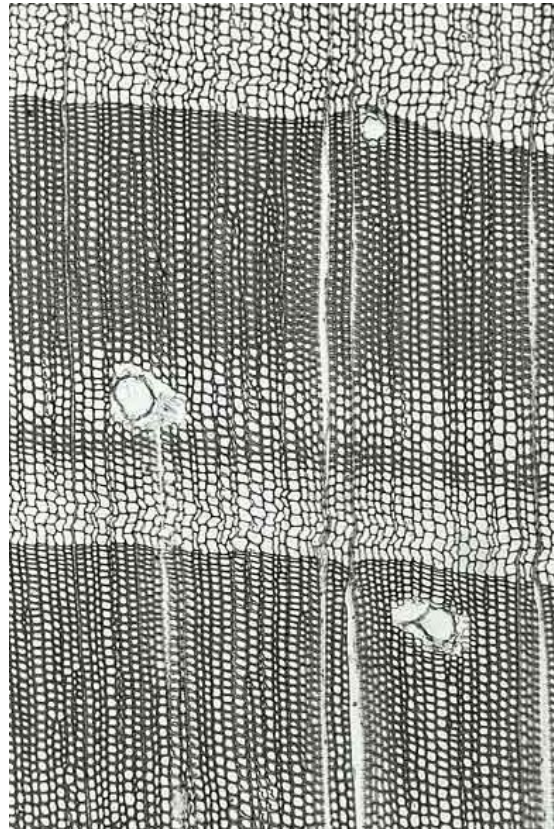
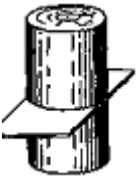
Podélný (radiální) řez: přesně osou kmene
(křížové pole, stavba dřevňových paprsků, typ a uspořádání ztenčenin, typ perforace u cév, u některých dřevin spirální ztluštění)

tangenciální: tečna k letokruhu (stavba dřevňových paprsků, spirální ztluštění)

Jehličnany

- jsou vývojově starší než dřeviny listnaté
- jednoduchá stavba
- **tracheidy** (cévice; 87 – 95 % z celkového objemu dřeva)
- **parenchymatické buňky**: podílejí se na stavbě dřevňových paprsků a pryskyřičných kanálků

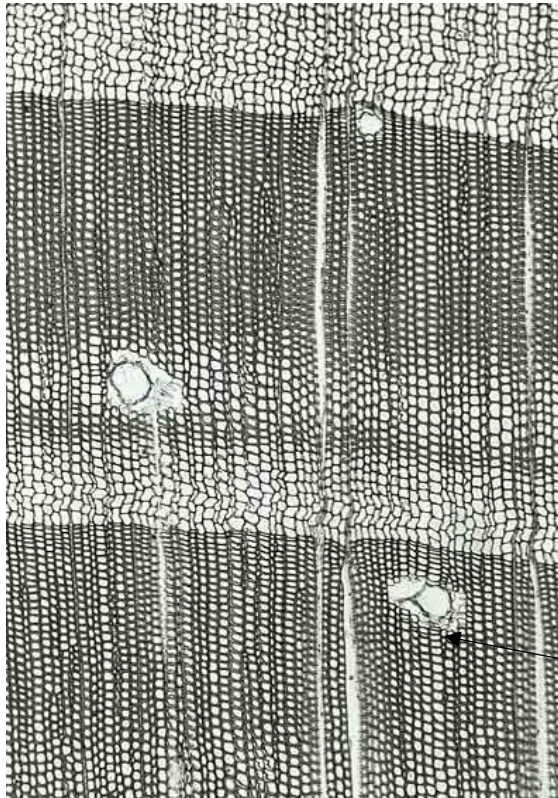

Jehličnany

- jsou vývojově starší než dřeviny listnaté
- jednoduchá stavba
- **tracheidy** (cévice; 87 – 95 % z celkového objemu dřeva)
- **parenchymatické buňky**: podílejí se na stavbě dřevných paprsků a pryskyřičných kanálků

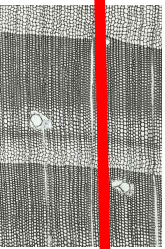
letokruh

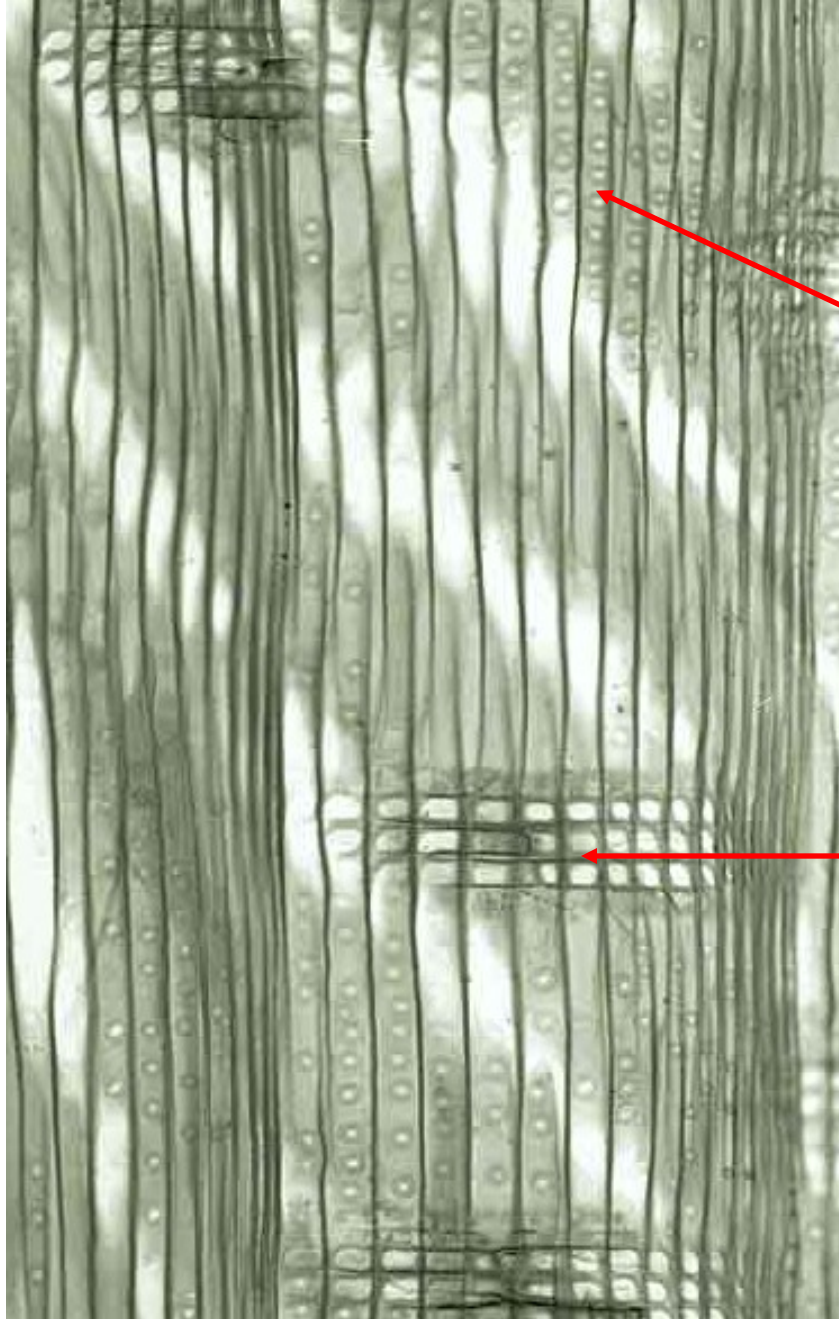
← **letní**: vyztužovací funkce, tlustá stěna (3-7 μm), málo dvojteček

jarní: vodivá funkce, tenkostěnné (2-3 μm), hodně dvojteček

← **pryskyřičný kanálek** výskyt (nachází se jen u *Picea*, *Larix*, *Pinus*)

Radiální řez

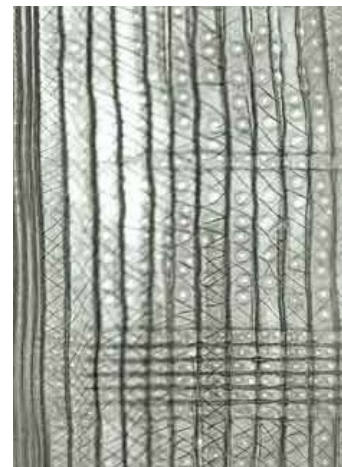

Mezi buňkami dřeva existují mezibuněčná propojení, která zabezpečují transport vody a živin. Tato propojení se nazývají ztenčiny.

Jednoduché ztenčiny – tečky a dvůrkaté ztenčiny - dvojtečky

dvojtečky

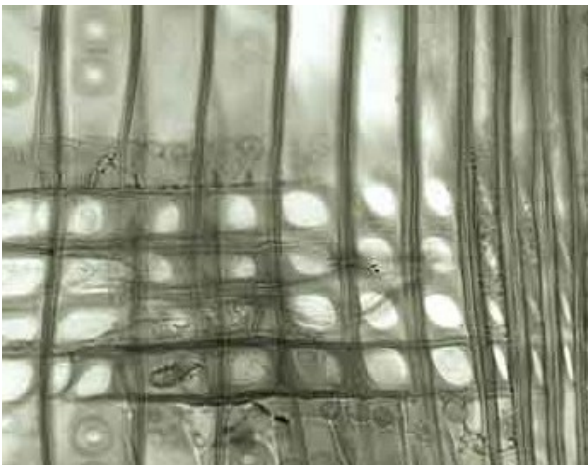
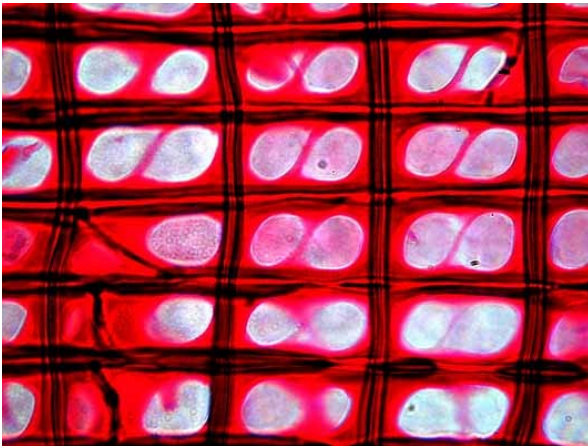
křížové pole

stěny mohou být vyztuženy spirálovitými ztluštěninami

okénkovité tečky

Křížové pole

Větší počet jednoduchých teček

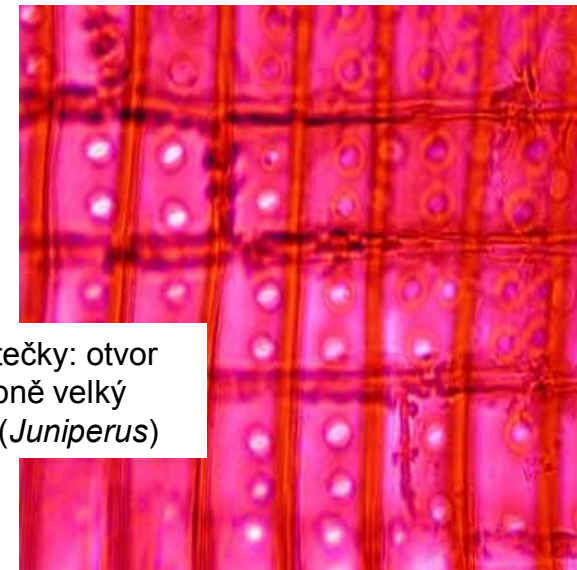

taxoidní tečky: otvor tečky je větší než její okraj (*Abies* – jarní dřevo)

piceoidní tečky: otvor tečky je menší než její okraj (*Picea*, *Larix* – jarní dřevo, *Abies*-letní dřevo)

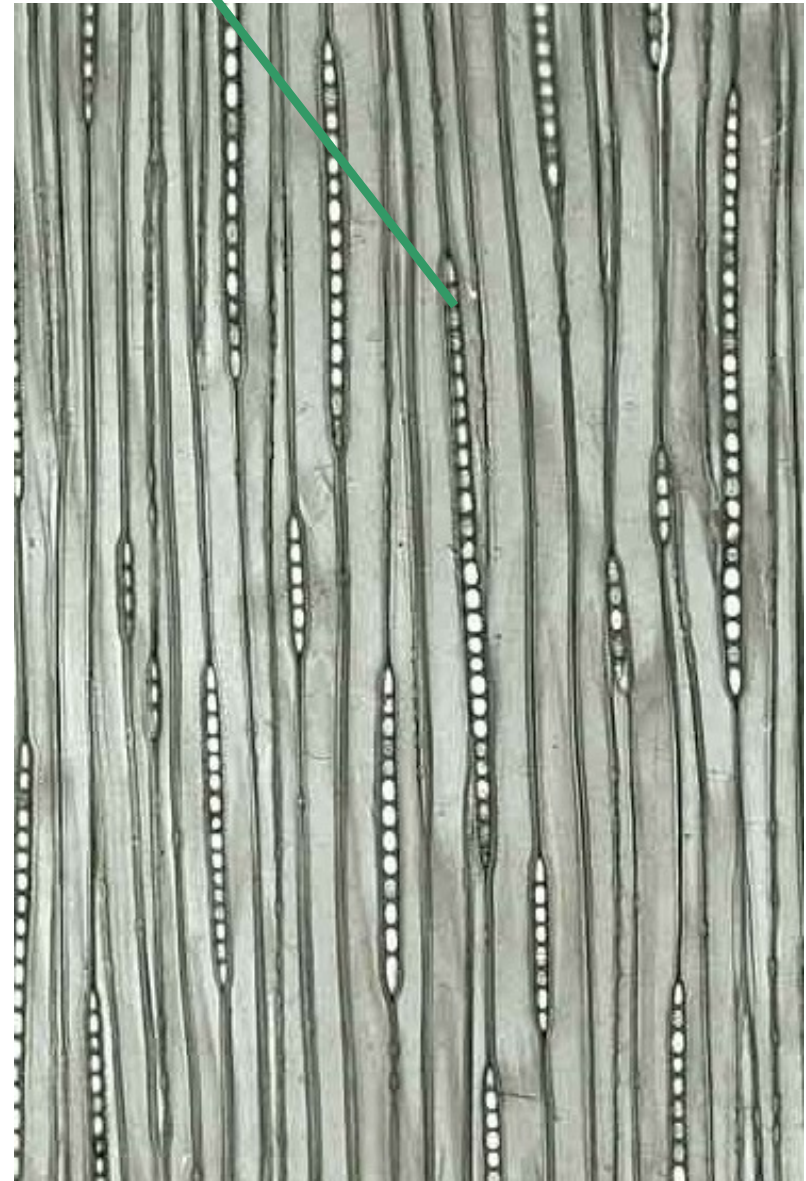
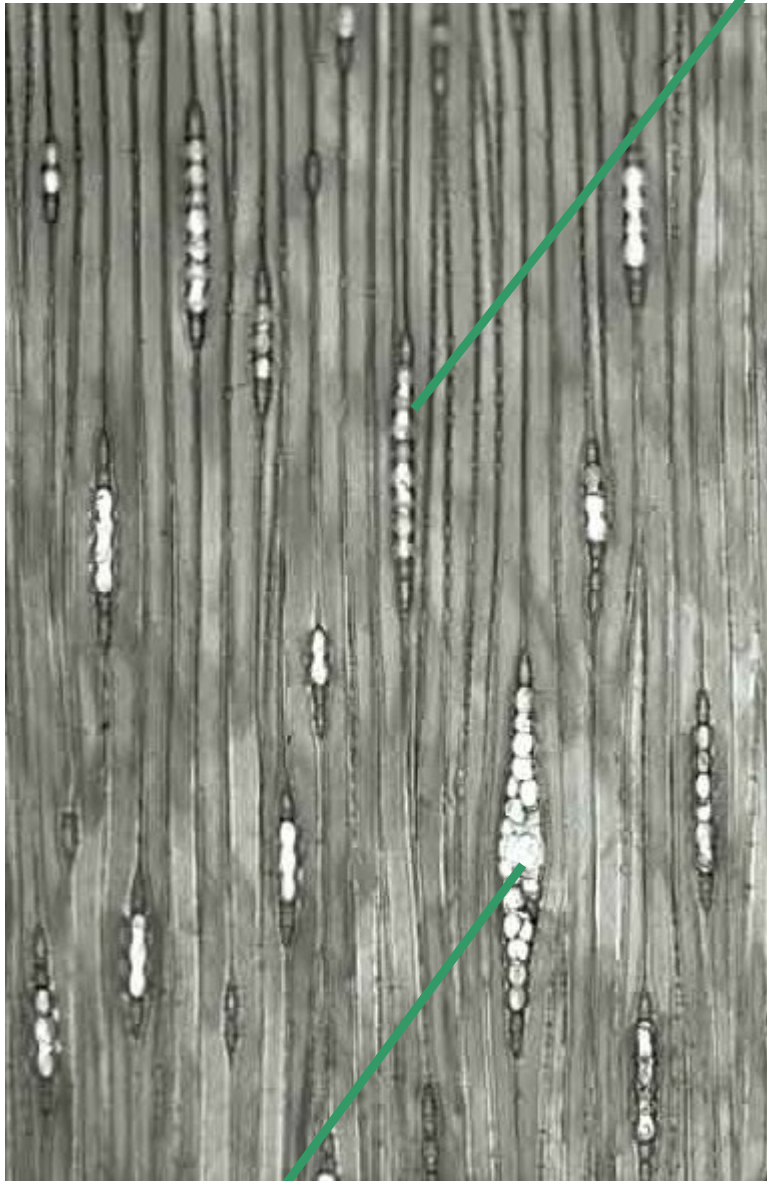
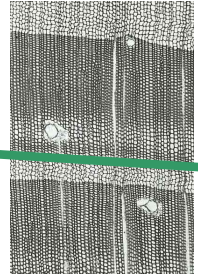

kupresoidní tečky: otvor tečky je podobně velký jako její okraj (*Juniperus*)

Tangenciální

Dřeňový paprsek

Pryskyřičný kanálek

s pryskyřičnými kanálky

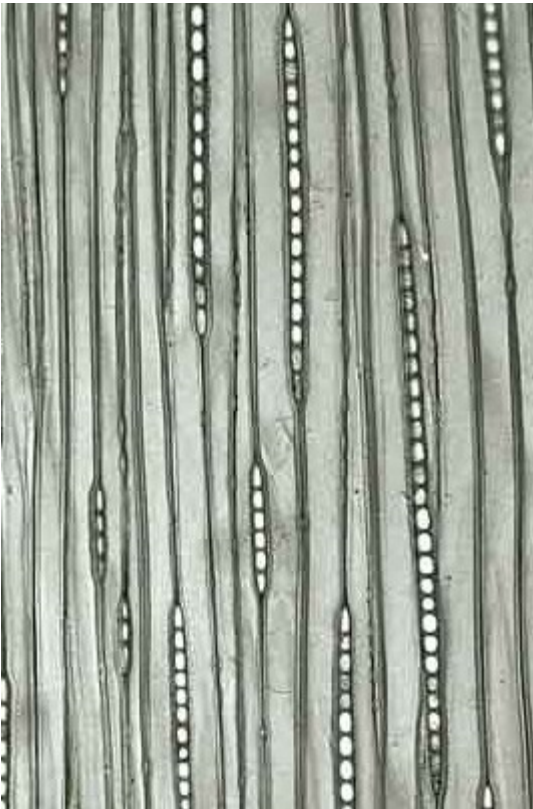
bez pryskyřičných kanálků

Bez spirálních ztluštěnin tracheid

spirální ztluštěniny tracheid

Ostrý přechod mezi J a L dřevem
vysoké dřevové paprsky (průměrně 15-25 buněk)

Abies alba

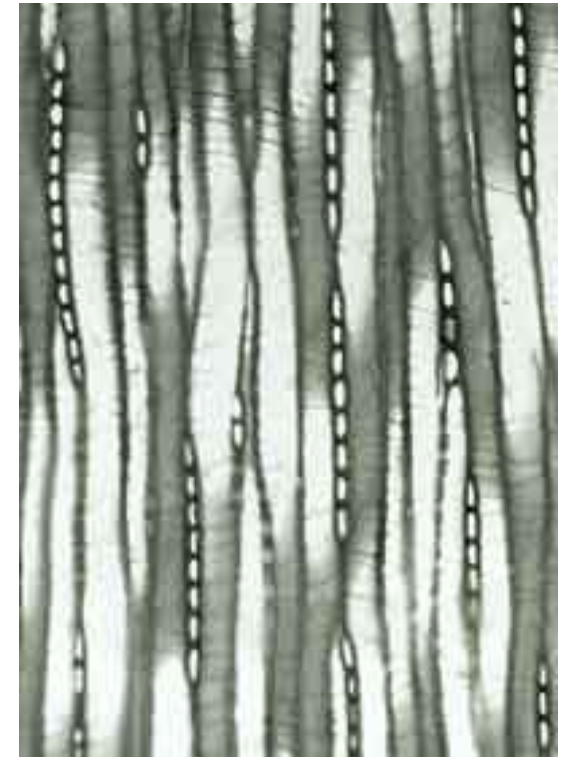
Pozvolný přechod mezi J a L dřevem
jednotlivé parenchymatické buňky,
v buňkách tmavý obsah
nízké dřevové paprsky (průměrně 2-5 buněk)

Juniperus

pozvolný přechod

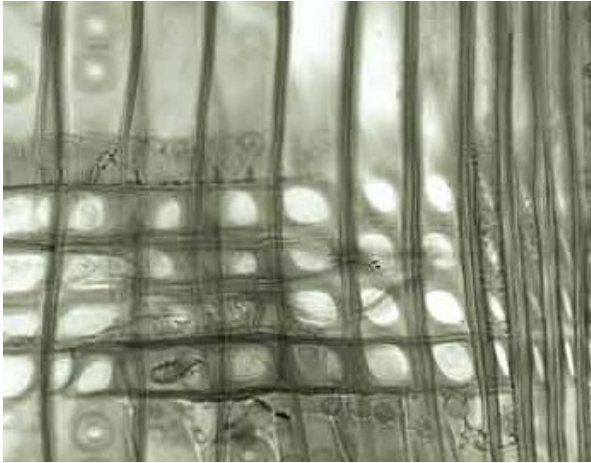
Taxus baccata

s pryskyřičnými kanálky

Kříž.pole - oknový typ teček

Pinus sylvestris

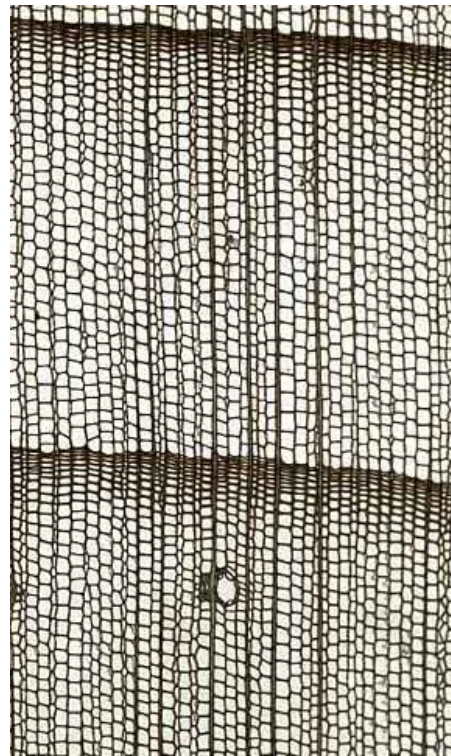

Kříž.pole **piceoidní typ teček** v křížovém poli (obvykle 2-6)

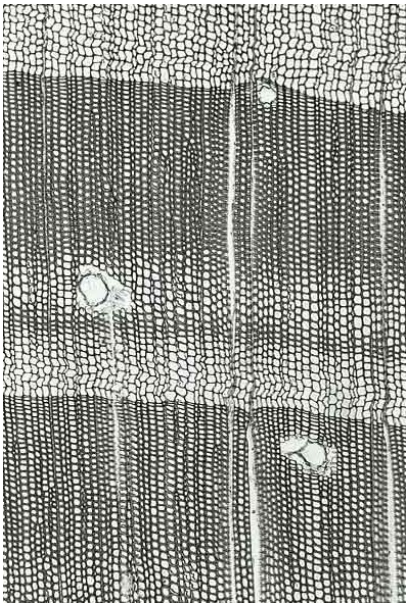
pozvolný přechod od JAR k LET dřevu

Picea abies

ostrý přechod od JAR k LET dřevu
dvojtečky na stěnách tracheid často **v párech**

Larix decidua

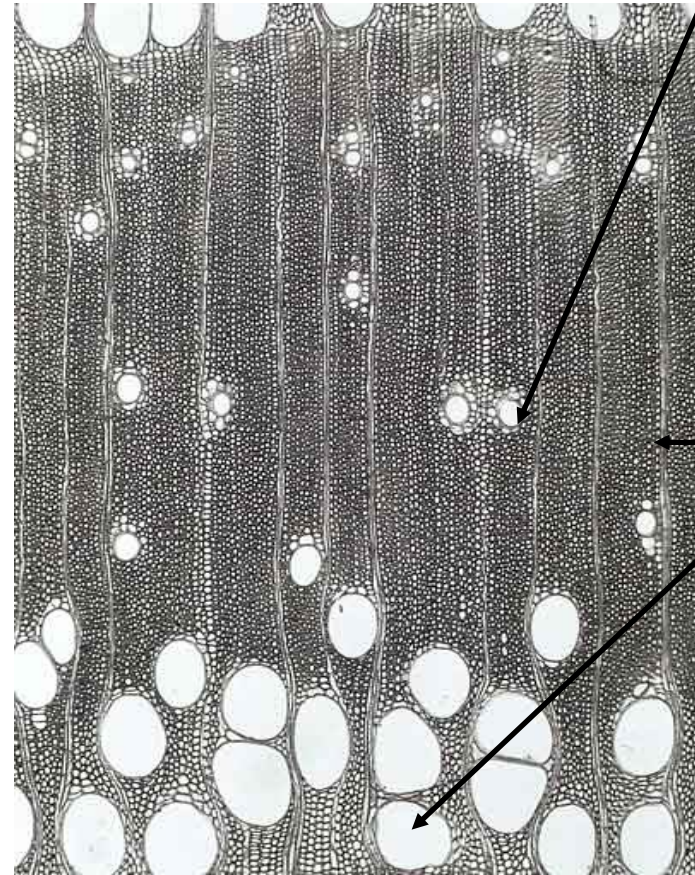
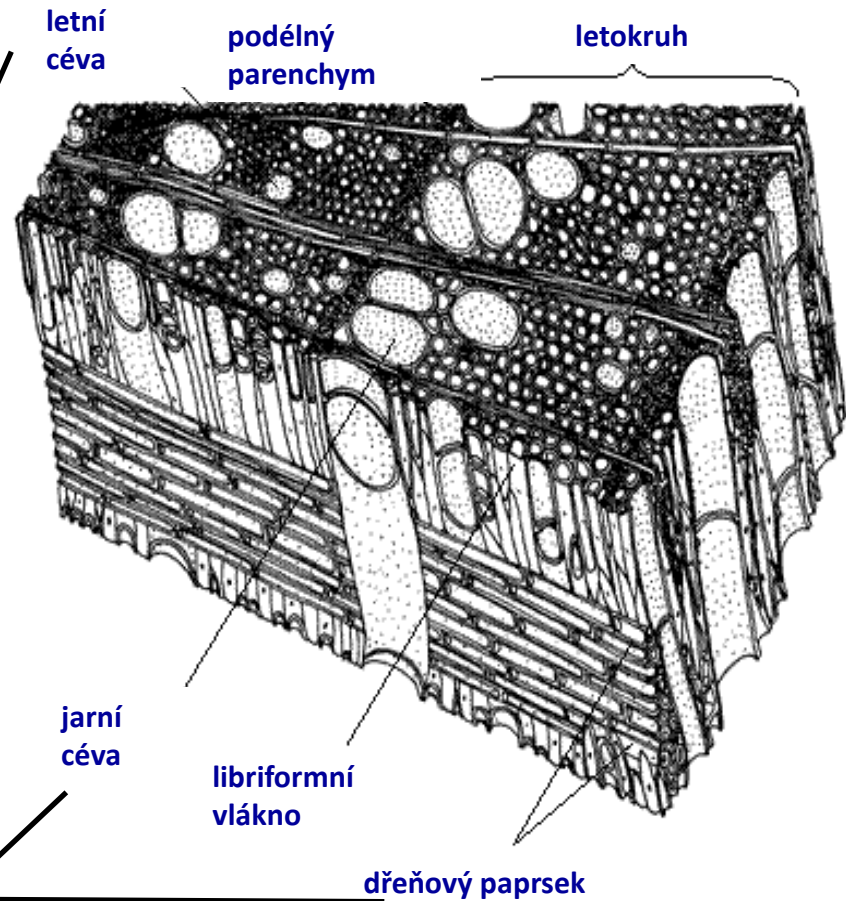

Listnáče

jsou vývojově mladší než dřeviny jehličnaté

- Dřevo má **složitější** stavbu a je tvořeno větším počtem druhů anatomických elementů, které jsou úzce specializované a přizpůsobené své funkci.

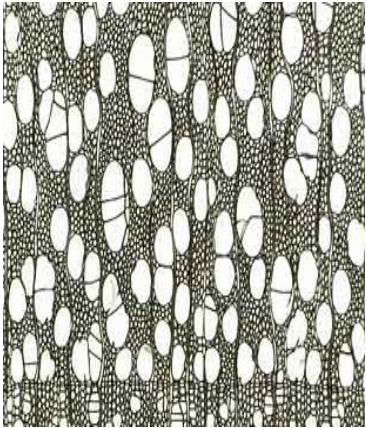
- Cévy (tracheje), tracheidy (různé typy), libriformní vlákna

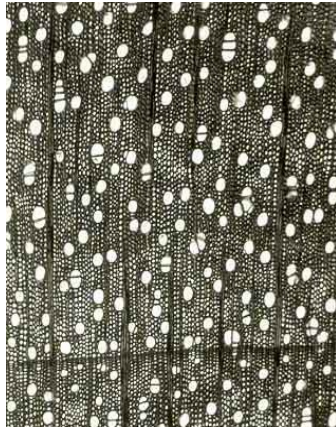
Listnáče

Roztroušeně pórovité

Salix

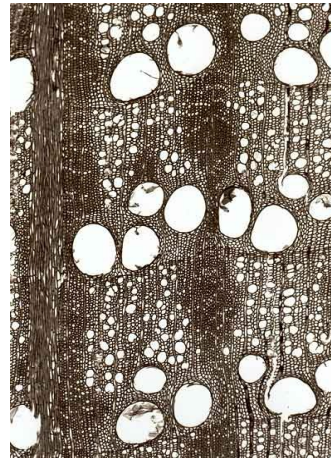

Acer

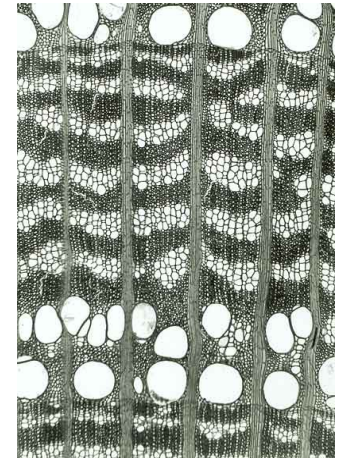

Kruhovitě pórovité

Quercus

Ulmus

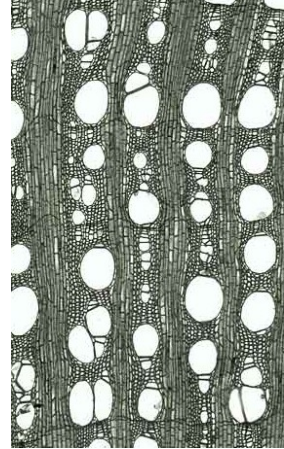

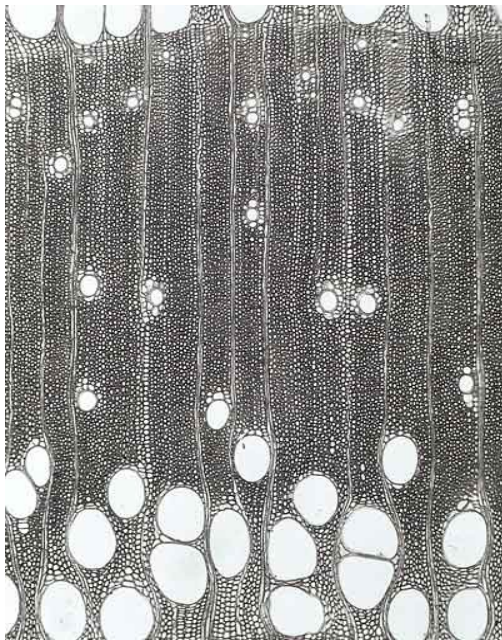
Listnáče

Kruhovitě pórovité příčný řez

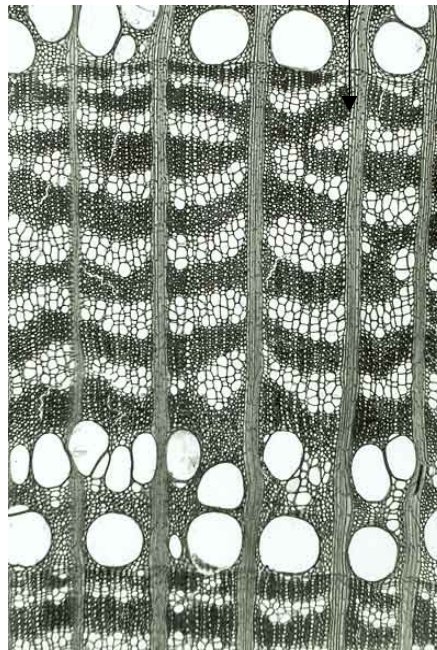
→
Dřeňové paprsky 5-20 řadé
Vitis

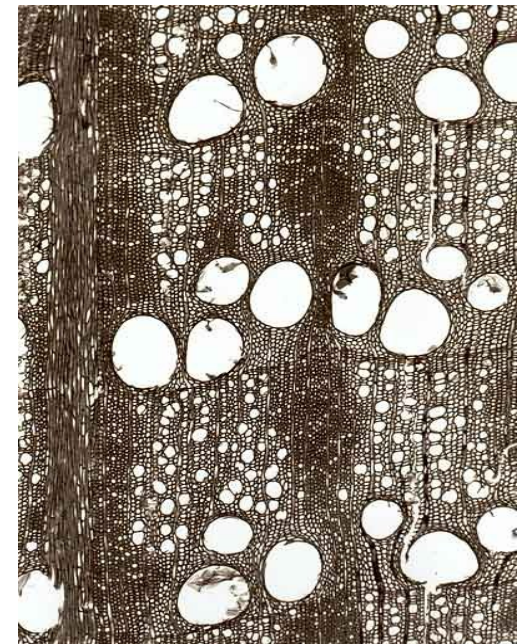
Dřeňové paprsky 2-3 řadé, bez spirál, letní dřevo póry jednotlivé nebo malé skupiny:
Fraxinus excelsior

Dřeňové paprsky 3-5 řadé, spirál. ztlustšiny, letní dřevo póry v tangenciálních skupinách: **Ulmus**

Dřeňové paprsky 1 řadé a mnohořadé, letní dřevo póry v dendritických skupinách: **Quercus**

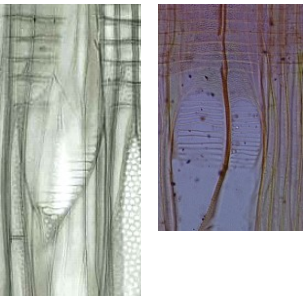

Listnáče

Roztroušeně pórovité

Dřeňové paprsky **jednořadé**

Dřeňové paprsky **víceřadé**

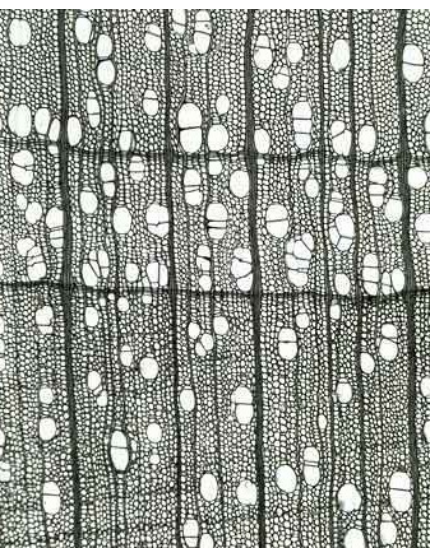
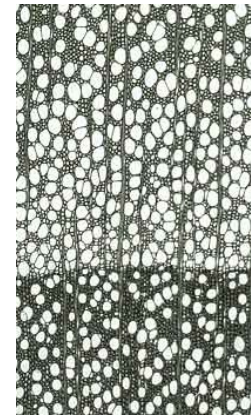
perforace žebříčkovitá
Betula

2-8 řadé

perforace
jednoduchá

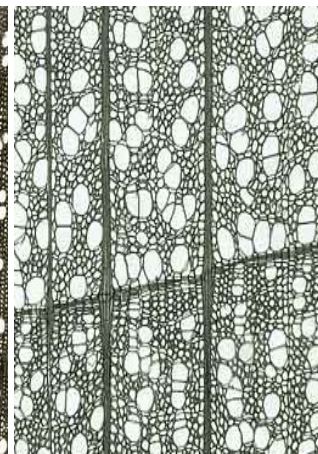
Spirálovité ztluštění

Pomoideae

Rod **Acer**

Tilia

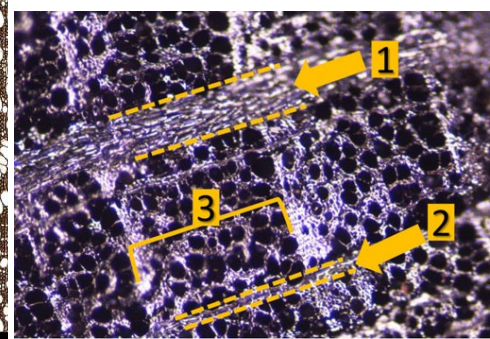
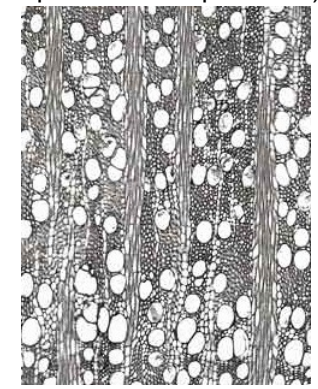

Mnohořadé

Rod *Fagus*

Prunus

(Dřevo s polokruhovitě por. stav.)

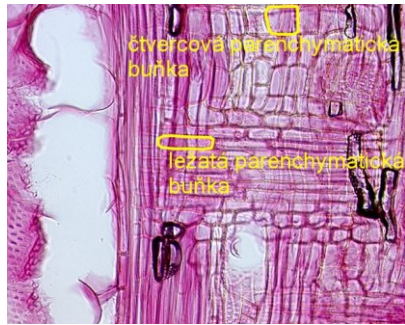

Listnáče

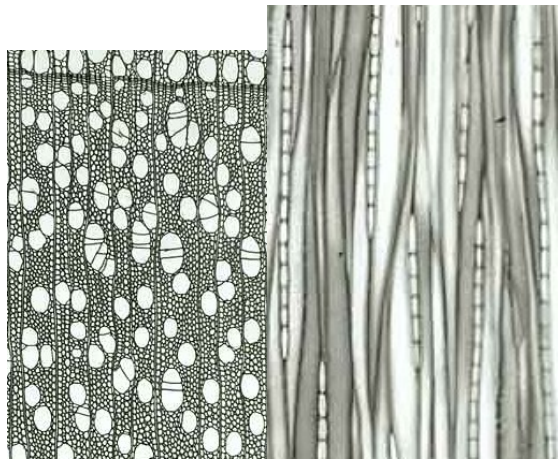
Dřeňové paprsky jednořadé

DP homogenní

DP heterogenní:
Salix:

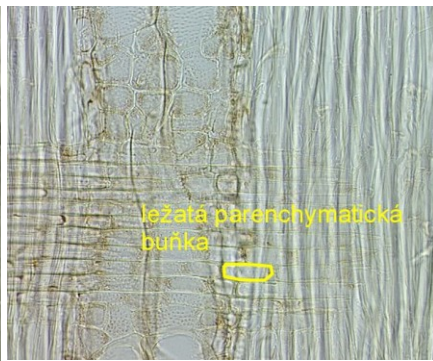
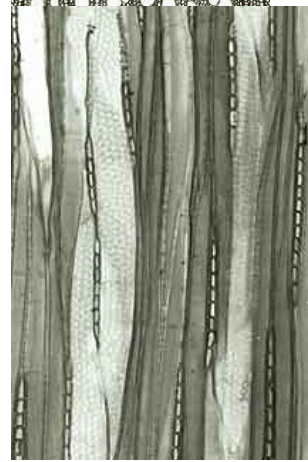
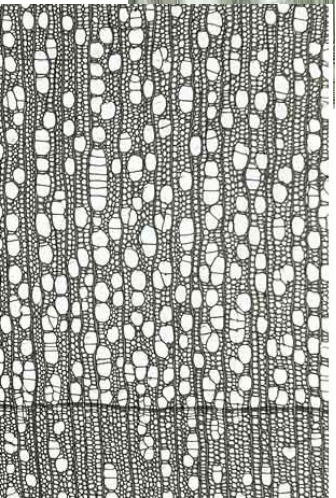
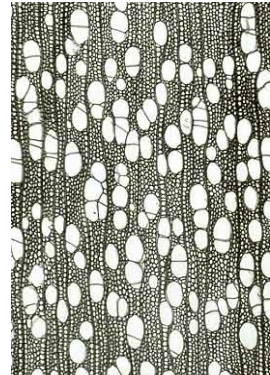
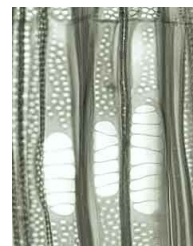
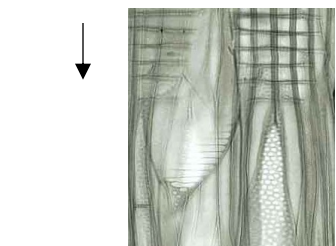

perforace jednoduché
Populus

perforace žebříčkovité
rod *Alnus*

Corylus

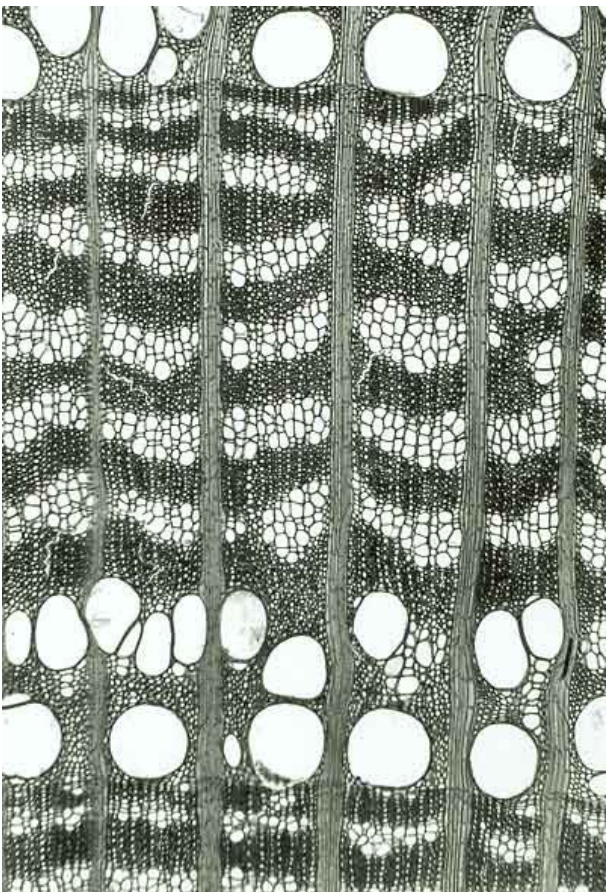

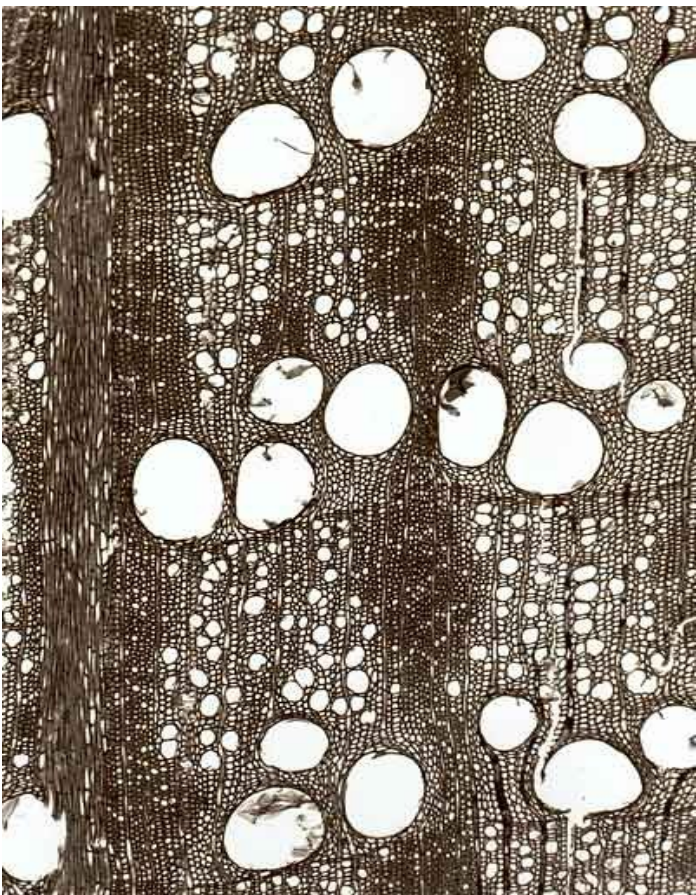
Fraxinus excelsior

Ulmus

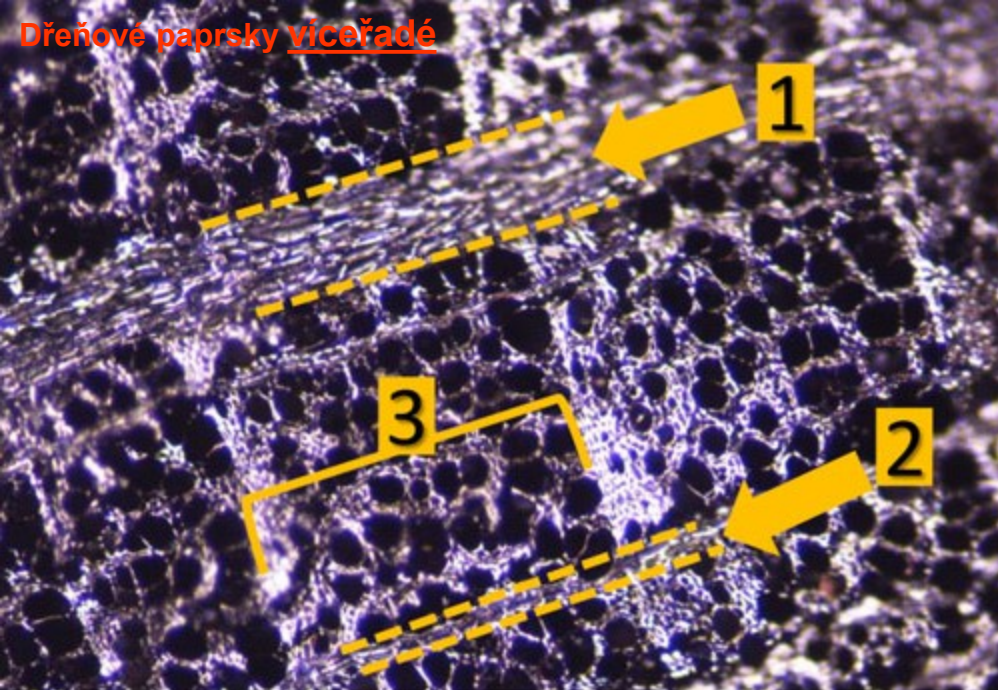

Quercus

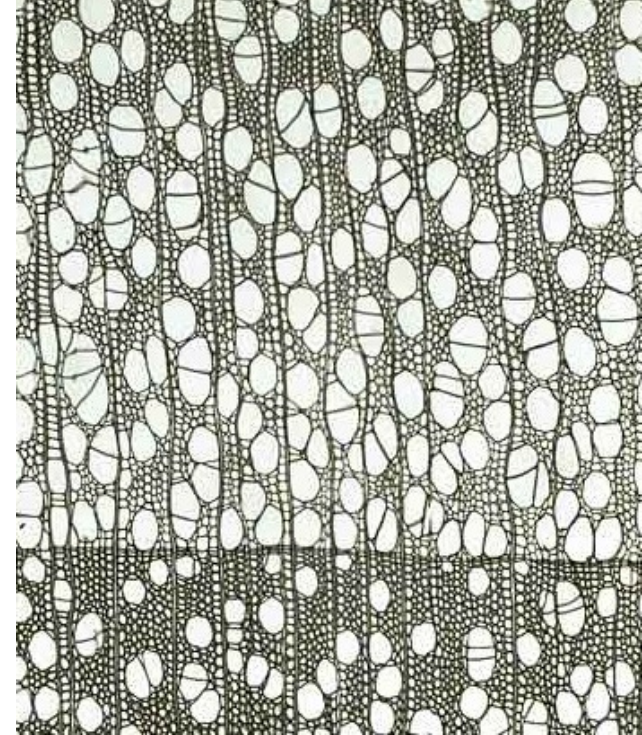

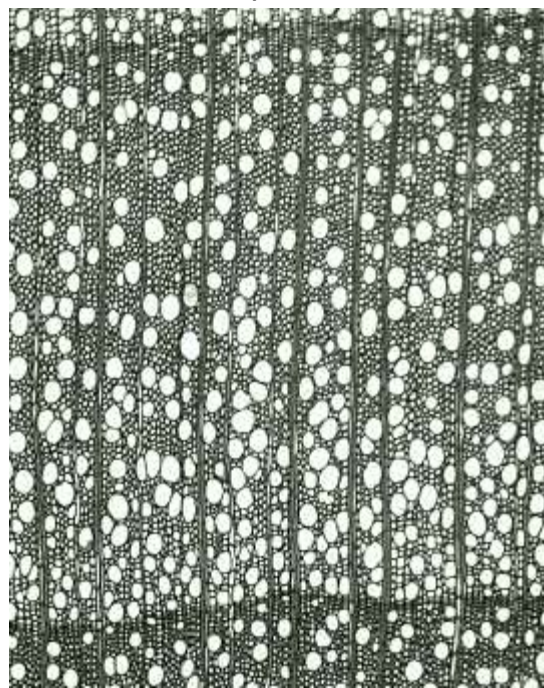
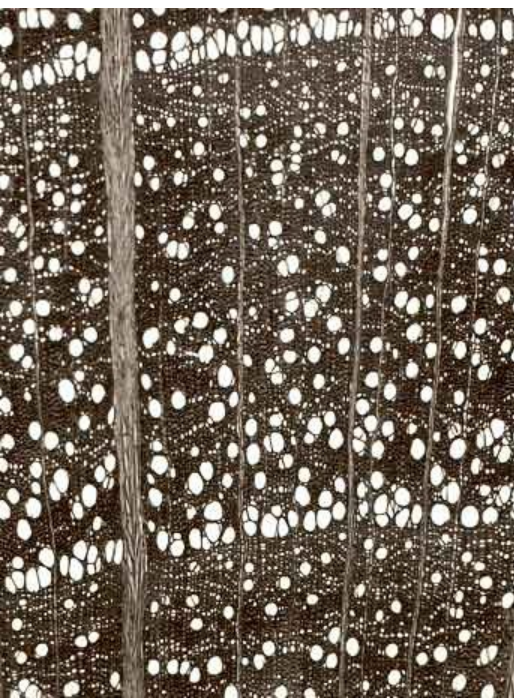
Dřeňové paprsky víceřadé

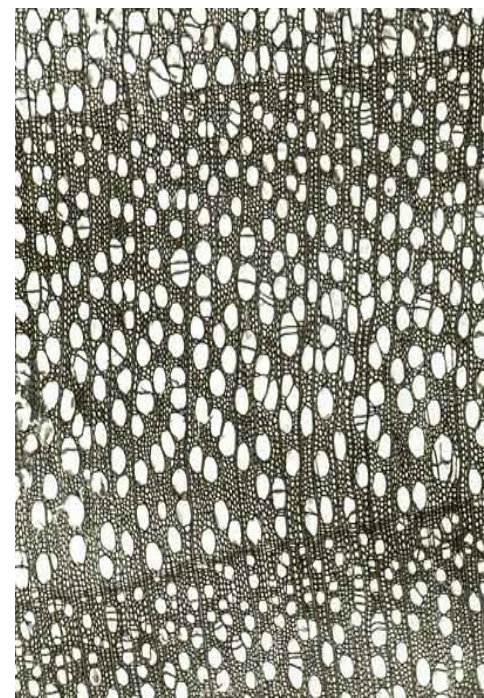
Fagus sylvatica

Sorbus aucuparia - spirální ztlustěninny stěn cév

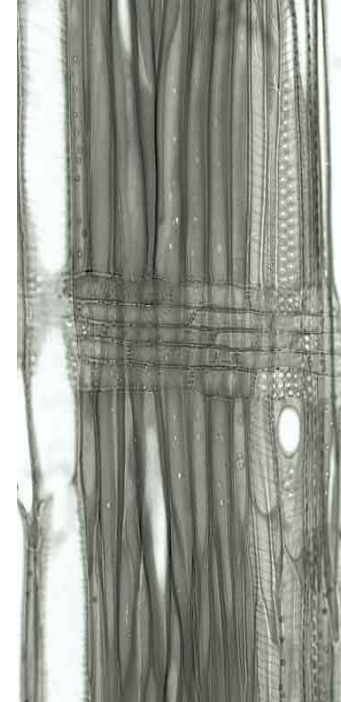
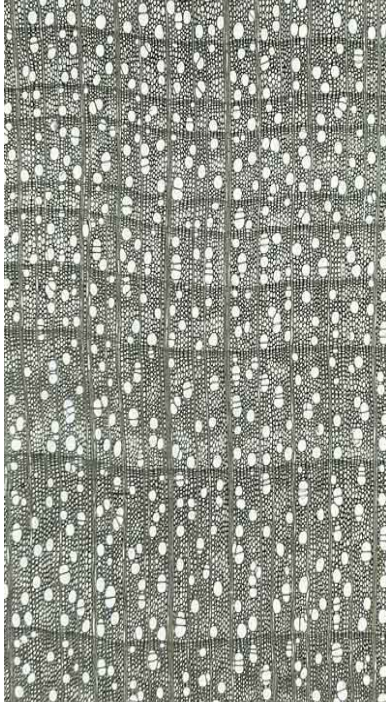

Salix

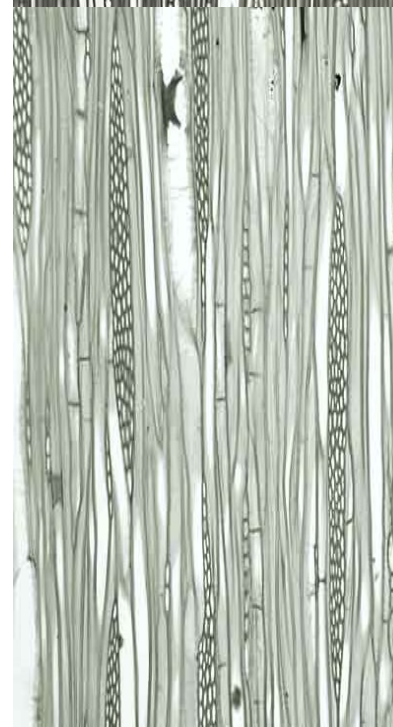
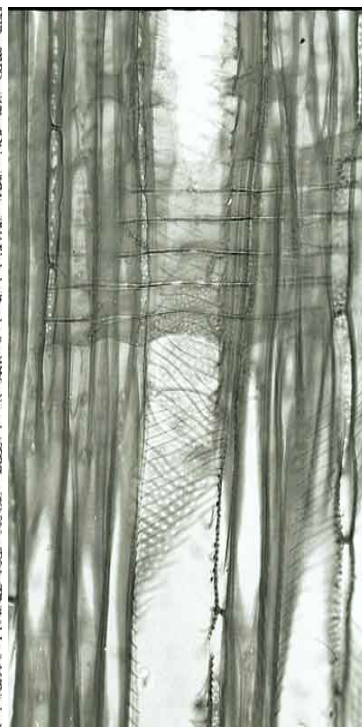
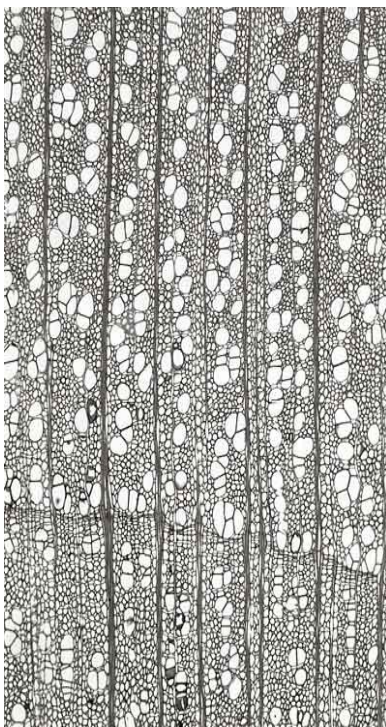
Acer

roztoušená pórovitost

cévy v malých skupinkách („trojičky“ max.4)

Tilia

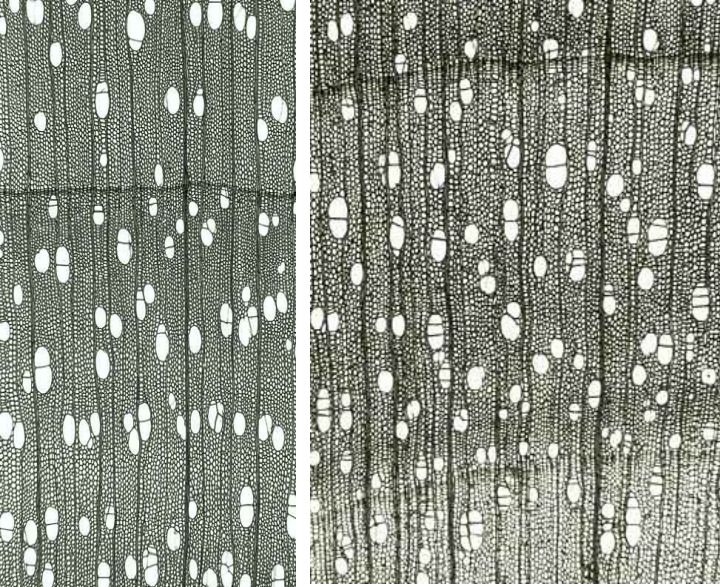
spirálovité ztluštění na stěnách trachejí
víceřadé DP

cévy nepravidelné skupiny

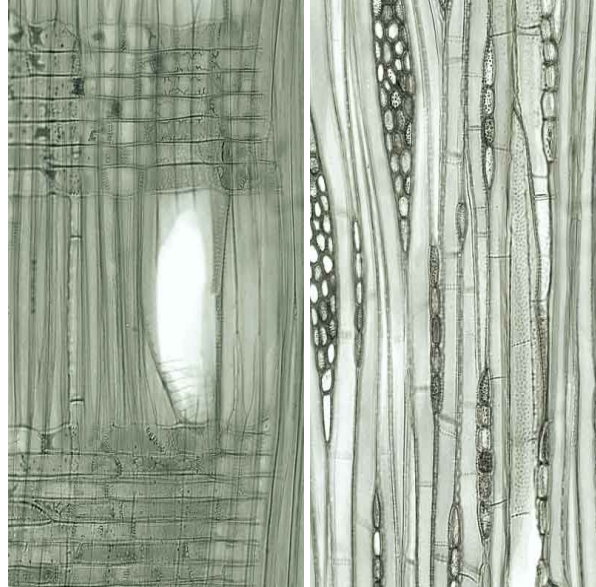
DP rozšířené na hr. letokruhu

roztoušená až polokruhovitá pórovitost,
2-3 řady tlustostěnných buněk na
hranici letokruhů,

Betula

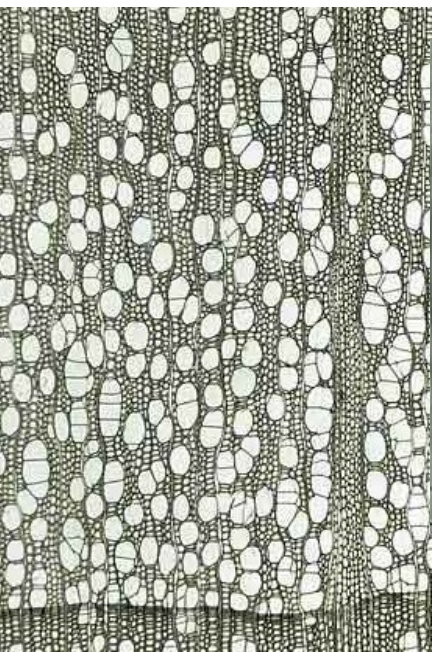

Víceřadé (vícebuněčné) dřevňové paprsky

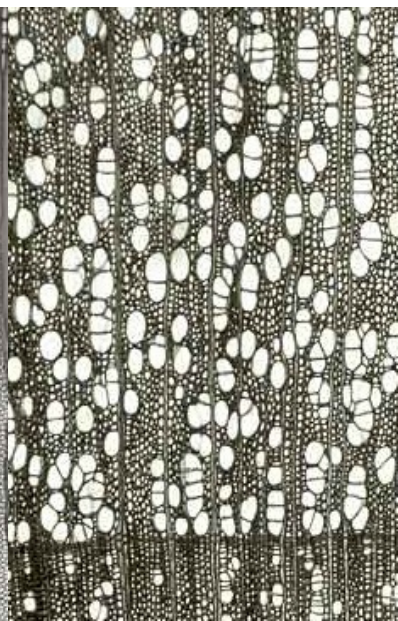
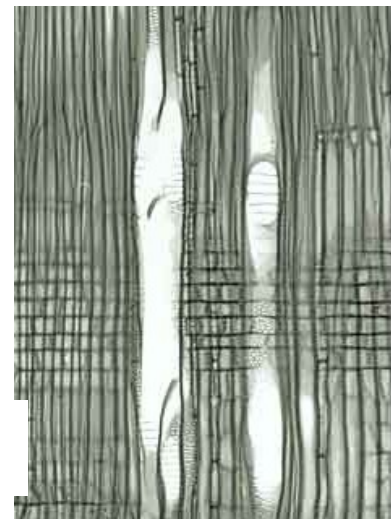
žebříčková perforace

Jednořadé dřevňové paprsky,
ale vyskytují se i nepravé dřevňové paprsky

Alnus

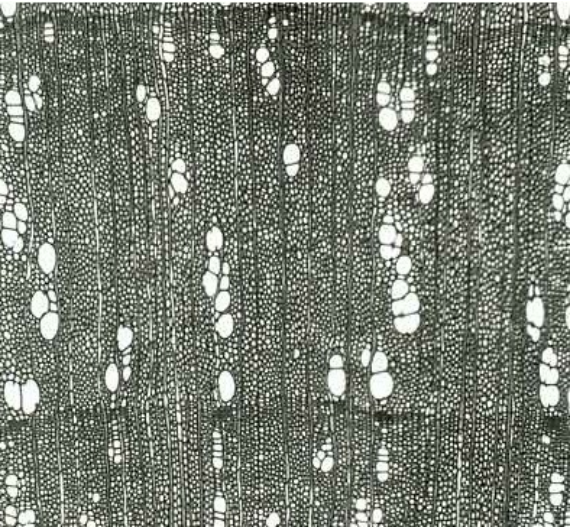

*Corylus
avellana*

Carpinus betulus

cévy v radiálních skupinách
dřeňové paprsky 1-2vrstevné, v nepravých i více
možnost spirálních ztluštěnin stěn cév